

# Tézisek

## I. A kutatás előzményei

Robert Volkmann neve még zenész berkeken belül sem feltétlenül cseng ismerősen. Magam a zeneszerző műveivel akkor találkoztam, amikor Prunyi Ilona zongoraművésznő Debrecenben adott koncertjén Volkmann-művet is illesztett műsorába. A koncert után hazatérve nem hagyott nyugodni az a gondolat, hogy vajon milyen komponista volt Volkmann, és mi az oka annak, hogy művei az ismeretlenség homályába veszttek. A legjobban két dolog foglalkoztatott: miért élt negyven évet egy német származású zeneszerző Magyarországon a 19. században és hogyan volt lehetséges az, hogy megkapta a Magyar Királyi Zeneakadémia első zeneszerzéstanára megtisztelő pozícióját?

Idővel, már egyre több információ birtokában, nyilvánvalóvá vált számomra, hogy Robert Volkmann életművének tanulmányozásával több kutató és zenetörténész is foglalkozott, azonban magyar vonatkozású zongoraművei, és a Magyarországhoz fűződő viszonyának alaposabb feltárása még hiányos terület. Számos könyv és tanulmány íródott Volkmann-nal kapcsolatban, melyek között fellelhető életrajzi, összefoglaló tanulmány, disszertáció, vagy akár cikk is. Fontos dokumentum az utókor számára Robert Volkmann levelezése, melyet Hans Volkmann gyűjtött össze és adott ki. A zeneszerzőről megjelent legfontosabb írások közül elsősorban Hans Volkmann két életrajzi, illetve Andrew Glover részben életrajzi, részben elemző jellegű angol nyelvű könyvét kell megemlítenünk. Szintén jelentős az amerikai zenetörténész, Thomas Michael Brawley terjedelmes disszertációja, mely átfogó képet ad Volkmann hangszeres műveiről. A magyar nyelvű írások közül D. Szemző Piroska 16 oldalas tanulmánya nélkülözhetetlen forrás, amely Volkmann Heckenasthoz fűződő kapcsolata felől közelíti meg a zeneszerző tevékenységét.

Ezeket a tényeket és Dalos Anna javaslatát figyelembe véve döntöttem végül úgy, hogy specifikusan Volkmann magyar vonatkozású zongoraműveivel, azaz életműnek csak egy kis, azonban mégis nagyon jelentős részével fogok foglalkozni kutatásomban.

## II. Források

Az életrajzi részek megírásához az elsődleges anyagot Hans Volkmann Robert Volkmannról írt könyvéből merítettem.

Mivel értekezésemben a magyar vonatkozású zongoraműveket vettem nagyító alá, fontos forrásom volt többek között D. Szemző Piroska írása, aki nagy hangsúlyt fektetett Volkmann magyarországi kapcsolatainak tanulmányozására. Gróf Zichy Géza személyes

hangvételő írása vagy Hubay Jenő visszaemlékezései, Mosonyi és Ábrányi kritikái, melyek a *Zenészet* *Lapok*-ban jelentek meg, sok értékes információval szolgáltak, melyeket kiválóan fel tudtam használni dolgozatomban. Hasonlóképpen hasznosnak bizonyult a zeneszerző kuriózumnak számító bevezető szövege a *Visegrád* zongoraciklushoz.

A Zeneakadémia megalakulásával kapcsolatban sokat merítettem Liszt Ferenc levelezéseiből és a Zeneakadémia rendes, illetve jubileumi évkönyveiből. Erre a témára vonatkozó információkat találtam még Alan Walker: *Liszt Ferenc. A weimari évek* című könyvében is. Volkmann tanári tevékenységéről volt tanítványai, Szabados Béla, gróf Zichy Géza és Aggházy Károly memoárjaiban olvashattam igen érdekes, néha megható írásokat, de szintén hasznos volt a Zeneakadémia évkönyveiben található szép számú dokumentum, melyek tartalmazták az intézmény kezdeti időszakából származó koncertplakátokat, vizsgarendeket, óraebesztásokat, vagy éppen a tanítványok névjegyzékét.

Az elemzéseknél segítségemre volt Hamburger Klára és Molnár Antal könyve, illetve Csengery Kristóf szakdolgozata. A magyar zongoraművek műjegyzékének elkészítéséhez Hans Volkmann teljes, szisztematikusan elrendezett műjegyzéke szolgáltattott alapot.

### III. Módszer

Mivel Volkmann neve ritkán bukkan fel a magyar zenei életben és köztudatban, elengedhetetlennek tartottam egy rövid életrajz felvázolását a dolgozatban. Ebben a fejezetben nagy hangsúlyt fektettem a Magyarországon eltöltött időszakra és a magyar kapcsolatok alapos tanulmányozására. Mindez feltétlenül szükséges volt a magyar zongoraművek keletkezésének megértéséhez.

Az elemzéseket többféle megközelítés és szempont alapján végeztem el. Egyfelől figyelembe vettem a darabok műfaji besorolását, másfelől pedig azt, hogy milyen stílusok és mely kortárs zeneszerzők hatásai érezhetők bennük a legerőteljesebben. Egyes műveket teljes egészében elemeztem, ciklikus műveknél pedig inkább kiragadott példákkal szemléltettem a jellegzetességeket. A dolgozat megírását előkészítő kutatásaim során hasonló jellegű, különösen a magyar stílusjegyek vizsgálatára vonatkozó összehasonlító elemzésekkel nem találkoztam.

Tekintettel arra, hogy Volkmann a zongorairodalomban fellelhető különféle műfajokkal kísérletezett, fontosnak találtam alaposan megvizsgálni a magyaros jellegű zongoradarabokat tartalmazó ciklusok minden egyes darabját még úgy is, hogy a dolgozatomban a ciklikus művek nem minden tételéről teszek említést. Összehasonlító elemzéseimmel elsősorban azt próbáltam nyomon követni, hogy hogyan keveredtek, vagy éppen váltak szét a német és magyar nemzeti stílusjegyek egyetlen szerző, Volkmann műveiben.

### IV. Eredmények

Dolgozatomban azért helyeztem hangsúlyt Volkmann magyar vonatkozású zongoraműveire, mert érdekesebbnek találtam azt megvizsgálni, hogy milyen mértékben hatott egy német származású zeneszerzőre a sajátjától számottevően eltérő magyar zenei kultúra.

Volkmann magyar vonatkozású műveiben mindig találunk legalább utalást a magyar nemzeti kultúrára vagy magyar történelmi eseményekre, még akkor is, ha a művek jellege és szerkezete inkább a német romantikus stílus irányába mutat. Ilyen magyar utalások a sokszor felhangzó, igazán jellegzetes magyaros, illetve verbunkos fordulatok. Bizonyos művek – mint például a rapszódia-szerű *Ungarische Lieder* vagy a „Fantázia” alcímet viselő *Au Tombeau du Comte Széchenyi* – túlnyomórészt csak magyar stílusjegyeket mutatnak, de a legtöbb kompozícióban keveredés hallható. Ennek ellenére, a Szászországból elszármazott komponistának a zenei kozmopolitizmus felé irányuló törekvései alapvetően nem tudtak igazán megvalósulni. Volkmann megmaradt a beethoveni és mendelssohni vonal folytatójának, mely átkötő láncszemként Brahmsig vezetett.

Ugyanakkor a művek elemzése nem merül ki pusztán a forma vagy a stílus megfigyelésében. Tanárként és előadóművészként a darabokban felmerülő technikai kihívások és az előadással kapcsolatos nehézségek is érdekelték. A Prunyi Ilonával és Kassai Istvánnal folytatott konzultációk megerősítették bennem azt az – általam is nyilvánvalónak tartott – ténymegállapítást, hogy a Volkmann-művek, bár első pillanatra közérthetőnek tűnnek, előadás-technikailag egyáltalán nem egyszerű kompozíciók.

## V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolatos tevékenység dokumentációja

Robert Volkmann születésének bicentenáriuma alkalmával, saját szervezésében került sor a Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakgimnázium és AMI-ban (akkor még Szakközépiskolának nevezett intézményben) 2015. november 12-én Debrecenben egy Volkmann műveit megismertető estre.

Ezen a koncerten több kollégám részvételével hangzottak el a zeneszerző különböző műfajba tartozó darabjai. A hangverseny behatárolt időkerete miatt a nagyobb művekből csak részletek szólalhattak meg, de így is felhangzott két tétel az e-moll vonósnégyesből (op. 14), a *Romanze* csellóra és zongorára (op. 7), a teljes a-moll csellókoncert (op. 33), a b-moll trió (op. 5) első tétele, valamint három szólózongoramű: az op. 8-as *Nocturne*, a *Visegrád* sorozat (op. 21) „Salamon tornyánál” című befejező darabja és a *Cavatine und Barcarole* (op. 19).

A hangversenynek nem csak szervezője, de egyik résztvevője is voltam. Szólóban az egyik hozzám közel álló – Prunyi Ilona lemezéről választott – darabot, az op. 19-es *Cavatine und Barcarole*-t játszottam, kollégáimmal pedig a számomra szintén nagyon kedves és meghatározó op. 5-ös b-moll trió első tételét. A koncert teljes műsorának kiválasztását is én végzettem, hiszen a többi előadó számára ismeretlen szerzőről volt szó. A hangverseny ünnepélyes jellegét emelte, hogy iskolánk könyvtárosa, P. Stébel Ildikó segítségével rengeteg háttér-információt is társíthattunk a koncert műsorához.